

Den tillförsiktiga

Fritänkaren

Nr. 56 Våren 1997.

Femte årgångens femte nummer.

Innehåll :

Paradoxen Smetana	2
Letnany-förlagets första roman	5
Den gamle skådespelaren ("Mefisto" av Klaus Mann)	7
Jämförelser mellan John le Carré och Anthony Burgess	7
Kometdikt	8
Per Ahlmark och Olof Palme	9
Greklands gudar - 200 år efter Schiller	10
Kulturkalender (16.4 - 30.6.1997)	11
Europa : Drömmresan, del 1	13
"Den heliga tystnadsplikten", del 5, av J.B.Westerberg	15
Några Jesus-filmer	20
Expedition Oman, del 2	21
Nya Himalayaturer, del 15	23
Arkeologi : Apropå "Den engelska patienten"	26

Detta nummer domineras fullständigt av den stora artikeln om Bedrich Smetana.

"Den heliga tystnadsplikten" inträder i det aktuella avsnittet i sin svåraste kris, medan den viktigaste artikeln kanske ändå förblir den om "Den engelske patienten", som handlar om både filmen, arkeologi och Tibet.

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men behandlar även gärna politik, religion och resor. Den beräknas utkomma med 10 à 12 nummer årligen på svenska och 2 på engelska. Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion: C. Lanciai, Ankargatan 2A, 41461 Göteborg, tel.031-247887.

Årsprenumeration : 200 kr (även i Norge och Danmark)

(i Finland : 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Postgiro : 621 39 94 - 4. ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Redaktionsslut för detta nummer : 7.4.1997

Copyright (c) Samizdat Letnany Lanciai (: C.Lanciai med medarbetare.)

Detta är Letnany-förlagets 31-a publikation.

Paradoxen Smetana

Smetana är en av 1800-talets absolut märkligaste kompositörer, och det kanske mest märkliga och orättvisa av allt i hans egenartade och orättvisa öde är att han ännu idag är tämligen ouppmärksam och okänd. Han fullbordade åtta operor av vilka endast en, "Brudköpet", är internationellt känd och uppskattad, den enda av sina operor han inte komponerade på allvar utan mera bredvid som ett slags avkoppling, medan flera av hans senare operor (- "Brudköpet" var bara den andra,) klart överträffar denna i raffinerat musikspråk. Fastän Dvorak i jämförelse med Smetana var en billig klåpare och naiv opportunist lyckades denne nå mycket högre berömmelse och popularitet än Smetana, fastän det var Smetana som lyfte fram och nästan gjorde Dvorak. Och fastän Smetana var kanske 1800-talets mest begåvade, raffinerade och högst utvecklade kompositör efter självaste Beethoven så rönt Smetana en ännu värre tragedi och ett ännu mer orättvist öde än själva Beethoven.

Nyckeln till Smetanas musikaliska personlighet och egenart ligger kanske i hans unika förståelse för och förhållande till Chopin. Ingen förstod Chopin bättre, och ingen kunde tolka Chopin mera finkänsligt än den utomordentligt ömfingrade pianisten Smetana. Han förstod också och var en utsökt uttolkare av Liszt, men han överträffade sig själv i sitt fint tillspetsade hantlag med Chopin. Tyvärr kunde hans tolkningar inte bevaras akustiskt, då han dog redan 1884 långt före grammofonens tid.

Det märkligaste med Smetana är kanske ändå hans paradoxer. Dessa är så många och så egenartade, att bara det att utreda dem kräver en oändlighet av doktorsavhandlingar, av vilka man än så länge hittills bara kommit sig för att skriva ett obetydligt antal.

Han hette Fridrich Smetana och hade tyska till modersmål. Ändå lyckades han själv göra sig till tjeckernas nationalkompositör utan konkurrens. Det var först i mogna år han ändrade sitt namn till det tjeckiska Bedrich, och han lärde sig aldrig tala flytande tjeckiska, fastän ingen som han kunnat sätta musik till det tjeckiska språket.

Den andra stora paradoxen är hans förhållande till Wagner och Liszt och deras musik. Liksom Grieg hade Smetana utan Liszts hjälp knappast blivit någonting i världen. När Smetana hade det som svårast skrev han i desperation ett brev till Liszt, som aldrig hört talas om Smetana, i vilket denne i princip hotade att begå självmord om inte Liszt hjälpte honom. Liszt fann de bifogade Smetana-kompositionerna så intressanta, att han beslöt att hjälpa Smetana med alla de medel han kunde. De blev sedan vänner för livet, deras ömsesidiga uppskattning och beundran för varandra var utan reservationer och utgjorde en sällsynt ogrumlad vänskap så länge de levde, och i hållningen till Smetana framträdde Liszt i sin allra finaste dager. Mera komplicerat var förhållandet mellan Smetana och Wagner.

Smetana uppskattade gränslöst alla Wagners goda musikaliska sidor och stod alltid för sin beundran av honom. Hans öppna erkännande av Wagner skaffade honom, liksom Bruckner, många fiender i det egna lägret, då tjeckerna var kritiska mot Wagners tyska nationalism. Denna blundade Smetana för, som bara upplevde Wagner som musiker, som han ansåg att var det enda väsentliga med Wagner. Anklagelserna mot Smetana för att vara Wagnerian är dock fullkomligt ogrundade, då Smetana aldrig tog efter Wagners stil utan utvecklade en helt egen. Hans enda opera som har något spår av Wagner är den första, "Brandenburgarna i Böhmen", medan alla de andra är fullständigt

tjeckiska och Smetanska. Tjeckernas anklagelser mot deras nationalkompositör för att vara Wagnersk är kanske därmed den största orättvisa som vederfarits Smetana. Wagner var själv tämligen likgiltig för Smetana då Smetana inte alls passade in i Wagners ensidigt tyskorienterade värld.

Den största paradoxen med Smetana är emellertid den slående för att inte säga totala kontrasten mellan hans personliga olyckor och det omåttligt glada humöret i hans musik. Han är kanske den enda utpräglad komiska kompositören norr om Alpena, (endast Offenbach gör honom i någon mån den äran stridig,) medan det bara är Rossini och Donizetti som överträffar honom på det området.

För att dra hans olyckor i all korthet: 1854 dör hans tvååriga dotter Gabriela. Året därpå dör hans fyraåriga dotter Bedriskä (Fritzi). Året därpå dör hans tvååriga yngsta dotter Katerina. Tre år därefter dör hans fru efter elva års äktenskap och fyra döttrar, av vilka endast den tredje, Sophie, får växa upp.

1874 blir han vid 50 års ålder stendöv över en natt. Hans dövhet var alltså av ett helt annat slag än Beethovens, som gradvis under 20 år fick vänja sig vid en långsamt tilltagande dövhet, medan Smetanas dövhet kom som ett omedelbart slag. Han började plågas av hörselstörningar först i juli detta år efter en förkylning som resultat av hastigt väderomslag vid en andjakt. Han är då för åttonde året i rad kapellmästare för Prags dåvarande opera, Interimsteatern, och står på höjden av sitt kreativa liv. I september skriver han till teaterföreningens ordförande:

"Det är min plikt att underrätta Er om det hårda öde som har drabat mig: Det finns anledning att befara att jag kommer att förlora min hörsel. Redan i juli märkte jag strax efter den offentliga generalrepetitionen att de högre oktavernas toner låter annorlunda i det ena örat än i det andra och att det tidvis brusar i öronen som om jag stod i närheten av ett kraftigt vattenfall. Detta tillstånd har ständigt ändrat sig, men i slutet av juli blev det permanent, och jag fick dessutom svindelanfall, så att jag började vackla och endast med största möda kunde hålla balansen när jag gick. Jag har verkligen haft en sorglig semester! Jag skyndade tillbaka till Prag för att bli behandlad av doktor Zoufal, den berömde öronspecialisten. Fortfarande står jag under behandling av honom. Han förbjuder mig all musikverksamhet; jag får inte spela och varken får eller kan höra någon spela. Stora tonmassor blir ett enda virrvarr för mig, och jag kan inte urskilja de enstaka stämmorna. Jag ber Er därför att för obestämd tid befria mig från min skyldighet att dirigera och hålla repetitioner, eftersom jag tills vidare inte kan fullgöra denna tjänst. Skulle mitt tillstånd försämrats under loppet av det närmaste kvartalet blir jag tvungen att lämna min befattning vid teatern och själv taga på mig mitt sorgliga öde..."

Efter några veckor förverkligades hans värsta farhågor, och den 20 oktober blev han helt stendöv på det öra han ännu hade kunnat höra felfritt på. Tio dagar senare avgick han som kapellmästare.

Samtidigt komponerade han "*Ma Vlast*" ("Mitt fosterland") med den universellt älskade "Moldau", som uruppfördes den 4 april 1875.

Samtidigt som hans öde som musiker är beseglat med en grymhet utan like i musikhistorien har han alltså inlett det mest intressanta skeendet av sitt skapande. För resten av sitt liv är han hänvisad till fattigdom och till andra människors barmhärtighet, men samtidigt skriver han sin mest komiska och älskade opera "Kyssen". Hans komiska ådra blir alltmer märklig när man jämför med anteckningarna i hans dagbok:

"Jag kan försäkra Er att jag måste uppbåda alla kropps- och själskrafter för att inte gripas av förtvivlan och göra ett brått slut på alla mina kval. Endast omtanken om min familj och insikten om att jag måste verka för mitt folk och mitt fosterland håller mig vid liv och sporrar mig till förnyat arbete... Jag skulle nog tämligen väl kunna förlika mig vid dövheten, om det bara kunde bli tyst i huvudet. Men det som jag plågas värst av är detta nästan oavlätliga larm, som brusar i huvudet och tidvis stegras till ett skrällande rassel. Genom detta då tränger ett skrån av röster, som börjar med ett falskt pipande och ökar till ett fruktansvärt skri, som om furier och alla onda andar skulle kasta sig över mig med sitt rasande tjut. I detta helvetiska larm blandar sig sedan smattret av falskt stämnda trumpeter och andra instrument, och allt detta överröstar och stör min egen musik, så att jag inte kan uppfatta hur den lät eller låter. Snart återstår mig inget annat än att ge upp mitt arbete. Ofta tänker jag förtvivlad på hur detta skall sluta..."

1881 invigs Nationalteatern i Prag som kronan på hans livsverk med uruppförandet av hans kanske bästa opera "*Libuse*". Två månader senare brinner teatern ner och måste byggas upp på nytt från början. Först två år senare kunde den återinvigas på nytt med "*Libuse*".

Vad var då Smetanas sjukdom? Somliga påstår att det var syfilis. Detta är *en* teori, men den motsägs av allehanda faktorer. Hans sjukdom förblir hopplöst lika mystisk som Beethovens. Efter hans död i maj 1884 kunde man konstatera att hans sjukdom och dödsorsak hade varit en progressiv paralytisk av lång varaktighet, som troligen hade utgått från det inre av hjärnan. Andra trodde mera på att hans sjukdom var resultatet av hans egna landsmäns otacksamhet och de tjeckiska belackarnas förföljelse av honom. Det finns många teorier, men alla är lika diffusa.

Liksom Dvoraks musik är Smetanas först och främst rikt melodisk; men Smetana har en mycket mer avancerad och förfinad hand med orkestern och tonsättarkonsten än Dvorak, som är ojämn och ofta banal; medan Smetanas musik normalt hör till den mest raffinerade som finns.

Av särskilt intresse för oss svenskar framstår hans verksamhet i Göteborg 1856-62, en period som sammanfaller med den största brytningstiden i hans liv, då samtidigt som tre av hans döttrar och hans första hustru dör han tar steget fullt ut som kompositör med de tre symfoniska dikterna "Richard III", "Wallensteins läger" och "Håkon Jarl".

När Smetana kom till Göteborg 1856 hade staden 40,000 invånare och var en blomstrande handelsstad som leddes av en samling skotska och judiska familjer främst från Tyskland. En av dessa senare var familjen Gumpert, till vilken den angenäma Fröjda Benecke hörde, som blev kanske Smetanas bästa kvinnliga vän i Göteborg. Hon var systerdotter till synagogans kantor A. Nissen, och till den nyuppförda synagogan med dess intressanta orgelrepertoar anknöts Smetana också genom den nära vänskapen med stadens andre store tjeck, violinisten och organisten Josef Czapek, som var Göteborgs synagogas förste organist och även han kompositör. Emellertid gjorde Smetana sina främsta insatser i Göteborgs musikliv som dirigent för Harmoniska Sällskapet med dess kör och orkester, som nästan bara var amatörer men som ändå utgjorde den direkta föregångaren till Göteborgs Orkesterförening, som ju sedermera Stenhammar övertog och utvecklade till kanske Sveriges ledande orkester.

Krisen i Smetanas Göteborgstid var hustrun Katerinas död. Likväl gifte Smetana nästan genast om sig 1860 och återvände med sin nya hustru till Göteborg. Hon var

dotter till hans yngre bror Karls svärfar och endast nitton år gammal. Äktenskapet fick utstå oerhörda slitningar under Smetanas senare sjukdomsår, men hon övergav honom aldrig.

Direkt efter Göteborgsperioden inleder Smetana sitt stora operaskapande. "Brudköpet", hans mest genialiska opera, var klar 1865, som banade väg för hans anställning som tjeckisk nationaldirigent och -kompositör. Av hans nio operor är sex sprudlande komedier av vilka dock den sista (på Shakespeares "Trettondagsafton") blev ofullbordad. Alla hans operor utom "Brudköpet" väntar ännu på att bli upptäckta internationellt. Av alla stora kompositörer är Smetana, den lille sorgmodige spinkige mannen (160 cm), vid sidan av Rossini, Donizetti och Offenbach musikhistoriens störste humorist, den som har den mesta musiken alltjämt oupptäckt, den som mest väntar på att bli upptäckt ordentligt, och den som mest förtjänar det.

(I nästa nummer : Antonin Dvorak.)

Letnany-förlagets första roman

"Första gången jag upplevde honom i predikstolen kunde jag inte riktigt ta honom på allvar, ty han gjorde närmast ett komiskt intryck genom sin person och sitt sätt. Han verkade vara hundra år gammal, en skinntorr och spinkig flintskalle, som när han predikade gestikulerade så vilt med händerna att de vida flaxande ärmarna gjorde honom ännu mindre, ännu äldre och hans röst ännu tunnare och gällare.

Men han hade en dramatisk förmåga när han predikade. Han arbetade sig upp till en klimax för att plötsligt tystna helt och bli alldeles stilla, varvid det var dödstyst i kyrkan. Så började han igen från det lägsta tonläget i långsamt tempo och började småningom arbeta sig upp igen. Han predikade mera teatraliskt än en Wagneropera.

Jag var bara tio år då och frågade troskyldigt: "Vad är det för en sprattelgubbe?" Och till min förvåning fick jag erfara att alla menade honom vara kyrkans främsta predikant: han var den enda som hade något att säga.

Så fick jag se honom på nära håll. Han var inte alls liten till växten och inte ens mager. Privat var han en blid och seren gammal man vars blå himmelsklara ögon gjorde ett outplånligt intryck som ingav större respekt än vad jag någonsin känt för någon annan människa.

Vid tjugofem års ålder fick jag tillfälle att bättre lära känna honom. Han blev då den etablerade jesuiten i Göteborg var han bodde i den lilla mysiga villan ute i Örgryte alldeles ensam. Hans tillbakadragnhet och följaktliga tillgänglighet för andra särlingar innebar att jag ofta kunde besöka honom privat. Och ju mer jag lärde känna honom, desto flitigare blev mina besök. Till slut var jag där på alla mina lediga kvällar. Jag var en fri student i mina allra mest nitiska och läroaktiga studieår, och jag märkte att han njöt av hur mottaglig jag var för hans erfarenheter.

Han hade inte alltid varit jesuit. Han började som klassisk humanist, de nazistiska omvälvningarna i Tyskland ledde till att han först blev vanlig präst och sedan fängelsepräst, och andra världskriget gjorde honom till fältpräst och jesuit. Han var vid fronten från Ukraina till Berlin och fick därmed uppleva hela det andra världskrigets

mest fasansfulla baksidor inte minst ur tysk synpunkt. Efter att ha fått se Auschwitz grät han aldrig mera.

Efter kriget var hans högsta önskan att få komma bort från Tyskland för gott. Han kom till Sverige 1951, och det blev hans nya hemland.

Men efter att han initierat mig i sitt liv gick det ännu längre med vår vänskap. Vi glömde 1900-talet och talade i veckor bara om Goethe och Schiller och 1800-talets humanistiska storhetstid i Tyskland. Vi hade även ett klassiskt musikintresse gemensamt, och han hade i sin ungdom också varit en lysande pianist och framför allt Bachtolkare. Til slut kom han med sitt livs hemligaste bekännelse: han hade skrivit en roman.

Han hade påbörjat den i sin ungdom, tagit avstånd från den vid prästvigseln men sedan med jämna mellanrum alltid återvänt till den. Den hade fullbordats 1948, men han hade sedan ändå fortsatt med att ständigt överarbeta den.

"Det är min erfarenhet av Tyskland," sade han. "Den är ofta torr och naken och pedantisk som jag själv, men jag är rädd att den återspeglar de flestas tyskars besvikelse under detta århundrade."

Och han lånade den åt mig. Jag läste den med möda, tyska var inte mitt bästa språk, men när jag efter ett knappt år äntligen kom till slutet bad jag honom om att få översätta den till svenska.

Dess innehåll är sådant att det inte kan publiceras medan dess författare lever. Några år senare avreste han till Berlin. Jag var då klar med översättningen och ville ge honom originalet tillbaka, men då överraskade han mig med att säga:

"Min son, jag har skelettcancer och reser till Berlin för att dö där. Var vänlig och behåll 'Götterdämmerung' och förstör romanen så fort jag är död. Ingen får läsa den efter dig."

Hans vilja var obeveklig, och jag lydde honom. Originalmanuskriptet finns inte mer, men han förbjöd mig inte att behålla min översättning, som jag nu, när han är borta, menar mig kunna presentera med gott samvete, till minnet av den katolska präst som var den jag älskade mest av alla präster."

"Romanens filosofiska argument är många och vidlyftiga och i regel tröttande och ovidkommande för dramats utveckling. Märkligast av dessa är emellertid episoden "Humanismens klagan" som kanske är hela dramats tyngdpunkt. Denna monolog är direkt avskräckande genom sin skärande ton, men den är utomordentligt mänskligt och filosofiskt intressant inte minst genom sin svårbegriplighet. Frågan är hur man skall tolka den. Vi ser den som ett slags patetisk predikan som egentligen varje präst drömmer om att få hålla men som är omöjlig att hålla. Dess personliga uttrycksfullhet mynnar ut i ett slags märklig trosbekännelse, där Gud nästan definieras eller åtminstone likställs med all humanistisk bildning (Homeros, Platon, Plutarkhos etc.) i kombination med världsordningen (Karl den store, Otto den store, Marcus Aurelius, etc.) Det är det gamla tyska bildningsidealet, såsom det företrädde av kanske mest Goethe, Schopenhauer, Nietzsche och Stefan Zweig, som här går igen men utomordentligt illa skadat genom erfarenheten, som vi tror, av det andra världskriget. Bitterheten är utsäglig och nästan outhärdlig men lyckas ändå föra det gamla varma idealets innerlighet vidare. Samtidigt är denna universalhumanism här berikad med en helt ny och genom sin skärande smärta mycket egenartad självironi.

Vi vet inte om författaren själv hade någon broder. Om det skulle ha varit så och hans broder exempelvis var tjänstgörande inom SS under kriget skulle det förklara mycket av romanen, särskilt om brodern dessutom hette Wolfgang.

Han förbjöd oss att offentliggöra hans namn. Däremot förbjöd han oss inte att tillägna honom det slutliga arbetet. Därför vågar vi avsluta alla dessa förord med en dedikation till den bäste präst vi någonsin har känt, *Wilhelm Köster, S.J.* Må han förlåta oss i sin himmel."

(Ur förorden till "*Gudaskyming*", av en gammal präst, Letnany-förlaget 1997.)

Den gamle skådespelaren

Klaus Manns bok "*Mefisto*" om skådespelaren Gustav Gründgens öde är redan en klassiker, fastän dess litterära värde egentligen mest bara består i dess psykologiskt mycket realistiska dokumentation av den främste skådespelaren i Nazi-Tyskland och hans motiveringar. Han är bara en skådespelare. När nazisterna tar makten i Tyskland så byter han bara roll. Han vet ingenting om politik och har inga uppfattningar om vad som är rätt eller orätt. Han har bara teatern att leva för, och därför kan man inte klandra honom. Snarare är det synd om honom för hans politiska och moraliska blindhets skull. Studien är skärande och bitande effektiv genom sin nästan chockerande saklighet. Klaus Mann var son till Thomas Mann och hade kunnat bli en ännu bättre och större författare än sin fader och farbroder Heinrich Mann, men i stället för en så lovande karriär valde han att begå självmord 1949. Han intog en mycket kritisk hållning gentemot Stefan Zweig för att denne i det längsta vägrade ta ställning mot nazisterna, då det ingick i dennes litterära ideologi att aldrig ta någon politisk ställning i denna världen. Han tvingades ändå till slut till ett ställningstagande mot Hitler i sin sista bok "*Die Welt von Gestern*", varefter han begick självmord. Klaus Mann följde efter kriget hans exempel, fastän nazisterna hade besegrats. Saken är mycket intressant att närmare utreda psykologiskt.

"Mefisto" gjordes sedermera till en prisbelönt ungersk film av Isztvan Szabo med Klaus Maria Brandauer i huvudrollen.

Jämförelser mellan John le Carré och Anthony Burgess

Den huvudsakliga skillnaden är, att man hos John le Carré måste läsa varje ord som han skrivit och att man ändå inte blir klokare på sammanhanget, medan Anthony Burgess är fullkomligt klar även fast man hoppar över hälften av vad han skrivit. Kort sagt, John le Carré är för svår, medan Anthony Burgess är för simpel.

Båda är ytterst ojämna som författare. John le Carré (egentligen David Cornwell, en författare från Cornwall precis som Daphne du Maurier och Nevil Shute,) nådde en plötslig världsberömmelse genom sin tredje bok, "Spionen som kom in från kylan", som förblir hans bästa och mest läsvärda roman, hur dyster den än är. Denna totalt humorlösa dysterhet går igen i alltför många av hans böcker, och denna brist på solsken är hans största defekt. (Man får nästan den känslan av hans böcker att allt alltid bara är

grått och dött i England.) Flera av hans böcker är direkt intetsägande, (som till exempel "En liten stad i Tyskland" trots dess intressanta och dramatiska klimax, som dock bara är en effekt,) medan man tyvärr får leta efter de av hans romaner som har bestående värde. En sådan är emellertid "Den perfekta spionen", hans även volymmässigt största roman, som äntligen innehåller något av mänsklig värme, en försiktig humor och en mänskligt sett mycket intressant intrig. (En engelsk spion samarbetar med en östtysk spion, så att de utbyter spionhemligheter med varandra och båda gör lovande karriärer inom sina politiskt motsatta länder - tills de åker fast. Den engelska spionen klarar sig ändå genom att begå självmord, medan man aldrig får veta hur det går för den andre.) Romanen är djupare och mera dubbelbottnad, genialisk och subtil än "Spionen som kom in från kylan" men inte alls lika dramatisk.

Desto mera humor har då Anthony Burgess, men denne lider i stället av en fullständigt förödande vulgaritet. Hans intressantaste roman, "Jordiska makter"; är även hans roligaste, men det är nästan bara humorn som räddar den. Halva romanen vältrar sig i homosexuella spekulationer och resonemang som inte leder någonstans, medan den intressanta biten är den mycket psykologiskt genomtänkta biografien över påven Johannes XXIII, i romanen kallad Gregorius XVII. Man får följa denne prelats väg genom två världskrig, hans integritetsmässigt heroiska ställningstaganden i moraliska och politiska frågor, hans orubbligt trygga karaktärs hållbarhet i alla lägen och de kritiska kontroverserna kring hans person. Romanens jag är en homosexuell katolsk författare, som känner den blivande påven från början och blir släkt med honom. I all sin berömliga vidsynthet och imponerande historiska orientering och vitterhet ger en denna roman ändå avsmak för det ytterst vulgära språket och det ständiga vältrandet i äckligheter. Tyvärr frestas man till att ge författaren fel i hans homosexuella resonemang och Sigmund Freud rätt i dennes tes, att det varken finns homosexualitet eller heterosexualitet utan bara sexualitet. Författarens antites att homosexualitet är något naturligt och verkligt håller inte, har aldrig hållit i historien och kan aldrig legitimeras av naturen, lika litet som två positiva eller negativa magnetpoler kan attrahera varandra och förenas. Det är helt enkelt orimligt rent praktiskt och kan bara fungera som i platoniska sammanhang rent teoretiskt.

Ändå är romanen läsvärd för dess humors skull och för påven Johannes XXIII:s. Det roligaste inslaget är kanske dess mycket märkliga gästspel av Rudyard Kipling, som man får en oförglömligt dråplig uppfattning av. Kipling hade nog själv tyckt om det trots Burgess' nästan sjukliga smaklöshet.

Kometdikt

En smutsig snöboll brinner över himmelen
Längtan hem förförde vilsna bort
Men återstår bara tystnad;
efter all vår tvist, bossa-nova, charleston och hale-bopp.

Shivas dans har visat sig i ny skepnad.
Tango, tango.
Livets flerarmade androgyn

Mumbo, jumbo,
sprider skyarnas manna- och havregryn.
All min säd stiger som en komet mot skyn.

Hemtraktens positroner vräker sig mot en ny skepnad
med en kraft övertrumfande Dennis Potters medvetenhet.(?)
som med magnetpolernas transfusion överträffar klonernas bräknad
Gud är med oss alla,
så i åska, så i en spottlåska.

Min katt har tre kanter,
han känner flera tanter.
Varför ej; när svansarna på himlen är två
och utgångarna ännu fler än så?

(Denna skabrösa moderna nonsensdikt komponerades av fem åtskilliga författare, av vilka dock den femte ej skrev en enda rad. Således kan ingen direkt hållas ansvarig - i enlighet med kometens egna fria och sanslösa anda.)

(4.4.1997.)

Per Ahlmark och Olof Palme

I början av året utkom det en bok av Per Ahlmark i vilken han genomför sin privata uppgörelse med Olof Palme. Boken möttes med indignation och bemöttes hårt i vissa ledande dagstidningar. Bland annat påtalades det olämpliga i att kasta tomater på en sedan tio år begravd och sörjd martyr. Olof Palme är alltså fortfarande en helig ko som ej får vidröras utan att befläckelse drabbar den tabuöverträdande syndaren.

Är det då fel att påtala att han under 60-talet förstörde Sveriges skolutbildningsstandard och att han under 70-talet förstörde den samma för högskolorna, för att synkronisera universitetsutbildningen med det nivellerade skolsystemet? Är det fel att påtala att han i Sverige vulgariserade den politiska debatten till personlig smutskastningsnivå? Är det fel att påtala att han svansade och kröp för diktatorer som Leonid Bresjnev, Fidel Castro, Mao Zedong och Yassir Arafat? Är det fel att påtala att han förstörde Sveriges finanser genom populistisk bortskämningspolitik med genomförandet av femdagarsvecka, förkortad arbetstid och multiplicerad offentlig sektor under förevändning av att svenska folket skulle kunna få allt detta gratis? Är det fel att påtala att Olof Palmes insatser för svenskt kulturliv var en förödelse i samma stil och anda som Mao Zedongs destruktiva kulturrevolution om än utan våld? Är det fel att sörja över hur han etablerade en kulturanarkism som norm i Sverige genom stämplandet av all finare kultur som tillhörande ett otidsenligt och förkastligt klassamhälle? Är det fel att sörja över att 90% av det svenska folket ännu inte har genomskådat hans bluff att dölja sina inrikespolitiska misstag genom utrikespolitiska retoriska effekter? Är det slutligen fel att påtala olämpligheten i att denne man, som i egenskap av skolminister 1965 i TV offentligt uttryckte sin mening att diktatur-

förespråkarna och -ledarna Karl Marx och Lenin hörde till historiens tio främsta män, fick lov att bli statsminister för en demokrati?

Vi kände inte hans mördare och hörde varken till dem som önskade honom död eller som sympatiserade med hans mördare. Tvärtom hade vi personlig kontakt med honom och brevväxlade med honom. Till hans försvar kan anföras, att han faktiskt fick sina idéer till nivelleringen av det svenska skolsystemet från det historielösa och överteknologiska Amerika, vars fatala skolreformer han tyckte att var en god idé att upprepa i Sverige. En sämre utbildningsstandard med färre ämnen att studera och lägre kunskapskrav skulle ju bara göra livet bekvämare för skolorna och Sveriges skolbarn, som av tacksamhet därför skulle fostras av en latare skola till goda socialdemokratiska röstare som gärna skulle kollektivansluta sig till Olof Palmes idealiska folkhemsstat utan individuellt ansvar.....

Ju mindre sagt om saken, desto bättre.

Greklands gudar - 200 år efter Schiller.

Enligt de senaste vetenskapliga rönen så härjar de gamla grekiska gudarna fortfarande mitt ibland oss och styr våra liv på ett sätt som vi inte själva är medvetna om, då de ingriper genom vårt undermedvetna, om man får tro den kaliforniska psykiatrikern Jean Shinoda Bolen, som skrivit två vederhäftiga böcker om saken. Hon hävdar alltså den raka motsatsen till vad Friedrich Schiller så vemodigt tog för givet i sin klassiska dikt "Greklands gudar" för några sekler sedan, där han ömt skrev om de gamla gudarna som allesammans utdöda och endast existerande i form av vemodiga minnen. Jean Shinoda Bolen hävdar alltså att de grekiska gudarna i högsta grad är aktiva och levande och mera så än på 3000 år.

Så här menar hon att de olika gudarna gör sig kännbara i våra liv:

Apollon känner vi igen hos den man som företräder ordning och reda, jämlikhet och integritet och som gör en god karriär men aldrig gör anspråk på den absoluta toppen.

Dionysos ser vi hos explosiva och motsägelsefulla personer, som låter sig domineras av sina impulser. Det enda pålitliga med dem är att de helst bara ägnar sig åt nöjen och förlustelser.

Demeter finner vi hos kvinnan som lever för sina barn. Hon är kvinnan som även ser som sin uppgift att ta hand om män som om de var barn, och hon ser bara barnet i mannen.

Artemis känner vi igen hos den starka och naturnära kvinnan, vars envishet ingenting kan knäcka; och hon kommer bara överens med likasinnade män.

Hera är kvinnan som lever för sin man, och om han misslyckas är det hon som känner sig kränkt. Starka kvinnliga känslor av solidaritet och partiskhet med en fallenhet för fanatism kommer alla från Hera.

Zeus markerar mannen med makt och pathos, den borne företagsledaren eller politikern, som dock privat har ett dåligt utvecklat känsloliv och ofta ställer till med kaos på det området.

Hermes finner vi hos den evige sökaren och resenären med anlag för omoral och tjuvaktighet, i synnerhet hos professionella *playboys*.

Ares är lycksökaren som ofta lever på avgrundens rand men aldrig är rädd för att överträda gränser. Tvärtom är detta meningen med hans liv.

Athena verkar hos den krassa och kallt beräknande karriärskvinnan, som gärna vill bestämma över andra och styra samhället enligt sin egna självvedertagna ofelbarhet.

Poseidon var förhärskande hos exempelvis Jean Jacques Rousseau: en god förtrogenhet med naturen men med alltför starka instinkter, så att svårighet uppstår att kontrollera ens känslor. Han vill dominera men finner inga bra former för detta utan lyckas mest bara stjälpa.

Hades (även kallad *Pluto*) är den vulkaniske enslingen som väljer ett liv utanför samhället gärna som eremit för att slippa göra andra människor illa genom sin jordbävningstypade natur.

Persefone är en skör mammas flicka utan speciellt många egna idéer, som helst vill stanna hemma hela livet i trygghet hos mamma, men hon har dock goda möjligheter att utvecklas i en helt motsatt riktning. Håll efter henne!

Afrodite finns hos den eviga älskarinnan som söker sig till så intensiva, explosiva och kortvariga men liderliga förhållanden som möjligt.

Hestia är motsatsen: en mjuk och lugn kvinna som i första hand lever för att bevara det egna hemmet som centrum för all trygghet i livet.

Hefaistos, slutligen, är förhärskande hos arbetsnarkomanen som får svåra problem om han saknar sysselsättning.

Fler gudar finns, men dessa är de klart mest dominerande.

Även om man kan ifrågasätta psykiatrikern Jean Shinoda Bolens vetenskapliga vederhäftighet i uttrannsakandet av de grekiska gudarnas närvaro i dagens värld, så torde det vara svårt att bevisa att hon har helt fel.

Kulturkalender (16.4 - 30.6.1997)

16 april : Kingsley Amis (författare) 75 år.

23 : Lester Pearson (Canada) 100 år.

26 : 60-årsminnet av Guernica, den baskiska byn som bombades av tyskarna och målades av Picasso.

29 : Fred Zinnemann, som dog i mars, skulle ha fyllt 90 år.

- Daniel Day-Lewis 40 år.

2 maj Joseph McCarthy och FBI-chefen Edgar Hoover dog på samma dag för 40 respektive 25 år sedan.

3 : Nästa år denna dag fyller Golda Meir 100 år.

6 : 60 år sedan Hindenburgkatastrofen.

10 : 40 år sedan Sepoyrevolten i Indien startade.

11 : Juan Gris (målare) 70 år.

12 : Leslie Charteris ("Helgonet") 90 år.

- 40 år sedan Erich von Stroheim dog.

13 : Daphne du Maurier ("Rebecca") 90 år.

18 : Bertrand Russell 125 år.

- Frank Capra 100 år.

20 : Cola da Rienzi-minnet 650 år. (Försök till ny romersk republik, bl.a. förevisat till opera av Wagner.)

21 : 70 år sedan Charles Lindbergh flög över Atlanten.

22 : Georges Remi 90 år ("Tin-Tin").
- Sir Laurence Olivier 90 år (om han hade levat).

26 : John Wayne 90 år (dito).

27 : Christopher Lee 75 år (många gånger Dracula på film).
- Sir John Douglas Cockcroft 100 år (som klöv atomen tillsammans med Rutherford).
- 60 år sedan Golden Gate-bron öppnades i San Francisco.

28 : 10 år sedan Mathias Rust flög till Röda Torget i Moskva från Helsingfors.

29 : President John F. Kennedy skulle ha fyllt 80 år.

31 : Denholm Elliott 75 år.

3 juni : 25 år sedan Sally Priesand blev den första kvinnliga rabbinen.

5 : Marshallplanen 50 år.

10 : Judy Garland 75 år.

30 år sedan Spencer Tracy dog.

30 år sedan Sex-dagars-kriget slutade.

11: John Franklin-minnet 150 år, den största polarforskar-katastrofen någonsin, (nordvästpassagen i Canada).

12 : Sir Anthony Eden 100 år.
- 330 år sedan den första lyckade blodtransfusionen (Frankrike).
- 75 år sedan Mount Everest för första gången nästan bestogs.

13 : Paavo Nurmi 100 år (Finland).

14 : 80 år sedan det första tyska flyganfallet över London med bomber.

15 år sedan slutet på Falklandskriget.

15 : Spaniens demokrati 20 år.

16 : Enoch Powell 75 år.

17 : 25 år sedan Watergate-affären inleddes.

19 : Salman Rushdie 50 år.

20 : 400 år sedan Willem Barents dog, (han med bl.a. Barents Hav).

21 : Kronprins William av Wales 15 år.

22 : George Vancouver 240 år.
- 10 år sedan Fred Astaire dog.

23 : 240-årsminnet av slaget vid Plassey, (Robert Clive, Indien).

25 : 130 år sedan taggtråd uppfanns i Amerika.

28 : Peter Paul Rubens 420 år.
- Luigi Pirandello 130 år.

30 : Lena Horne 80 år (jazz).

Vi beklagar att vi i det förra kalendariet bl.a. försummade att uppmärksamma Arturo Toscaninis 130-årsdag den 25 mars.

Drömresan del 1.

Resan började egentligen med haveriresan hösten '96 och dess efterverkningar. Efter fyra månader utan svar från SJ vände jag mig till kommunikationsminister Ines Uusmann, som ganska snart svarade och gav mig ett namn att vända mig till. Efter ett nytt brev till Karin Edberg fick jag svar från Jan Svensson, som gav mig delvis rätt och meddelade sin avsikt att gottgöra mig med en till hälften återbetald Inter Rail-biljett. Detta gav mig mod att åter satsa på Inter Rail.

Vad som hände under hösten var följande: efter klarsignal från SJ om att Inter Rail åter gällde i Serbien, och utan att de hade någon information om visumtvång i Serbien, satsade jag på den möjligheten och åkte dit, åkte fast i Serbien för att vara utan visum, plundrades av någon gränstjänsteman och skickades tillbaka till Budapest. Samtidigt ådrog jag mig en infektion och avbröt resan och åkte hem för att inte göra saken värre. Där gav jag SJ skulden för att ha gett mig felaktig information och bad dem ersätta mig för den Inter Rail-biljett jag köpt av dem i Sverige.

Den 11 mars lämnades Sverige i den lågande Hale-Bopp-kometens tecken, men det lovade att bli en kontrastrik resa. Det bekväma Csardaståget gick ännu inte direkt till Budapest, utan jag måste byta i Berlin och vänta där i 13 timmar. I Budapest måste jag ta reda på om jag måste ta omvägen genom Rumänien eller om jag den här gången kunde fara genom Serbien. Om jag kunde fara direkt till Sofia från Budapest via Belgrad skulle jag bara behöva vänta sex timmar i Budapest, medan jag måste vänta i 15 timmar om jag måste via Bukarest.

Den goda nyheten var Bulgarien, som var visumfritt sedan några dagar tillbaka. Däremot var landet i allmän nödsituation för övrigt: det hörde till vardagen att brödbutiker stormades, och inflationen var i februari 400%. Det enda som Bulgarien inte led brist på var vin, så från och med Bulgarien skulle god tillgång på vin följa mig genom alla länder, (Turkiet, Grekland, Italien,) ända till Österrike. Det lovade nästan att bli en vinresa. Den skulle ju dessutom avslutas i Wien.

(12.3.) Men Berlin var råkallt och bistert, och stationen Lichtenberg (världens ensligaste ställe att tillbringa väntan på tåg) var under fullständig ombyggnad, så det fanns ingen värme i stationen. Enda sättet att få någon värme där var att gå ut med sitt pick och pack och promenera energiskt.

Till resans dramatik bidrog denna gång en olycka. Fredag den 7 mars skar jag sönder två fingrar med en skarptandad brödkniv när jag skulle skära en hård brödkant och kniven slant. Jag blödde ner hela köket, som var hos en god vän, och kunde inte spela piano mer på några veckor. Försökte jag, började det genast blöda på nytt (trots plåster och bandage), och alla tangenter blev blodiga utom att det gjorde förtvivlat ont. Denna plötsliga och drastiska arbetsinkapacitetisering ökade i hög grad motivationen att resa bort. En sådan övertydlig resemotivation hade jag inte haft sedan min första Inter Rail-resa 1989, då jag reste iväg med brutet nyckelben.

Ej heller saknades det dramatik på vägen. När jag var i Berlin exploderade en bomb i Oranienburg, så att alla tåg norrifrån den dagen försenades ordentligt. Lyckligtvis hade jag kommit en dag för tidigt.

(13.3.) I Budapest gällde det att ta reda på om man kunde fara via Belgrad eller om man måste ta omvägen över Rumänien. Allt pekade på Rumänien. Ingen information i Budapest visste någonting. Det verkade som om de inte ville veta någonting och som om världen tog slut söder om Kelebia, den ungerska gränsstationen i söder. De kunde ge mig ett telefonnummer till jugoslaviska ambassaden, be mig ringa dit och fråga. Belgradtåget skulle gå om två timmar. Även om man kunde få visum skulle det ta tid att bege sig till ambassaden, få sitt visum och sedan återvända till stationen. Jag lutade mer och mer åt Rumänien.

Men i den ombyggningsdrabbade stationen Keleti, där allt var desorganiserat kaos, fanns det en liten byrå i ett litet hörn med en liten informationsskylt. Jag grep efter detta sista halmstrå i syndafloren, gick in och frågade.

En vänlig söt ung dam bemötte mig där med all den information jag behövde. Hon visste allt. Ja, det behövdes visum, men ambassaden låg inte långt borta. Om jag gick dit genast kunde jag hinna. Jag gick dit genast.

Det tog 20 minuter dit, en halv timmes väntan på de jugoslaviska byråkraternas pappersexercis och 20 minuter tillbaka. Men det bästa av allt var att jag fick mitt visum utan någon kostnad.

Jag hann till och med med en snabblunch, (soppa, spaghetti och kaffe,) för 480 forint (drygt 20 kronor) som var helt njutbar, innan jag för första gången på 4 år kunde sätta mig på ett tåg genom Jugoslavien utan att känna min resa hotad till livet av sabotage eller något annat på något sätt.

Emellertid skulle denna känsla sedermera bryskt gå över.

(14.3.) Det jugoslaviska tåget var anmärkningsvärt på flera sätt. Dels hade ett nytt system helt konsekvent införts beträffande toaletterna: de kunde inte låsas inifrån. Alla sådana låsmöjligheter hade avlägsnats tydligen för att råda bot på skadan att folk låste in sig på toaletterna för att smita från att behöva betala biljett genom att undvika konfrontation med konduktörerna.

I Belgrad möttes man dock av smäktande dragspelsmusik på stationen utanför järnvägs kaféet och vemodiga röster som sjöng. Kaféet var i den gamla äkta stilen med allting nergånget och vita dukar på borden i restaurangen - inga hamburgerbarer eller hemska fast-food-inrättningar.

För första gången upplevde jag att stämningen i Jugoslavien och i Belgrad var god. Något hade hänt. Folk var glada och skämtade. Särskilt tydligt var detta på tåget söderut. Stämningen ombord var hjärtlig. Tåget var överfullt, folk låg i drivor på varann, och flaskorna gick runt. En gammal avdankad och obeskrivligt lufsig tågservitör gick omkring och erbjöd kaffe eller öl med en bricka smyckad med en pappersmugg med vad som skulle föreställa kaffe. Ingen ville ha, men han försökte ändå. I min kupé hade ett sällskap med sig oskyldiga Fanta-flaskor av plast som de fyllt med stark vodka och hemmagjord slivovitj, eller som de kallade det, "slivowhisky" - en ny kontinental term som det kanske är värt att lägga på minnet. Detta var tydligen kutym, och flaskorna gick runt hela natten medan stämningen aldrig avmattades i sin hjärtlighet.

Så kom den bulgariska gränsen klockan sex på morgonen. Gränsgubbarna hade inte hört talas om att presidenten kungjort att visumplikten för västeuropéer hade upphört, så de krävde 109 D-mark av mig, och det var bara att betala, om man dock var föga

tacksam för de omsorgsfulla stämplarna och kvitton man fick. Byråkratier föredrar alltid att leva kvar på medeltiden vad presidenter än säger. Antagligen skulle reformen komma, men vem vet när?

Orsaken till kaoset i Bulgarien var att inrikesministern hade sålt hela årets spannmålsskörd till utlandet och lämnat bulgarerna själva utan bröd. Därför svält bulgarerna och stormade de brödbutiker i hela landet. Vissa statliga investeringar hade också slagit fel (liksom i det berömda Albanien), så att flera banker gått omkull, med den påföljd att folk som haft sina pengar i sådana banker hade förlorat allt. Det var mycket snarlikt en Albanien-situation.

Mina vänner kunde inte fatta att gränsmyndigheterna tagit 109 D-mark för ett transitvisum - motsvarigheten till 60 dollar. För dem var detta en förmögenhet. Min värdinna tjänade 3 dollar i veckan som fast anställd lärare och måste arbeta svart bredvid för att klara sig och sin son. Dessutom hade gränspoliserna fått mig att lova att bara stanna en natt i Sofia - det ingick i priset. Man blev alltså officiellt insläppt i landet för 109 D-mark på villkor att man bara stannade över en natt i landet. Det var den officiella gästfriheten, vad än presidenten sade.

(forts. i nästa nummer.)

"Den heliga tystnadsplikten" del 5, av J.B.Westerberg.

"En annan fullständigt utflippad buckanjär var grundaren av den rörelse jag nämnde i förbifarten. Rörelsen hade gjort ett visst intryck på mig genom sin mondialism och sina kategoriskt uttalade ambitioner att frälsa hela världen. De var fast beslutna att ta hand om hela mänskligheten och inordna den i sin struktur och var därigenom världens ambitiösaste rörelse, vilket var nog för att jag alltid skulle hålla mig informerad om deras mått och steg. Jag fick tillfälle att träffa deras grundare en gång på ett fartyg i Medelhavet genom en förtrolig kontakt jag hade, och anledning till att han ville träffa mig var mina försänkningar i Ryssland och kontakter med USA:s undre värld. Mitt första intryck av denna organisation, som hade sin högsta central på detta skepp, var av ett flytande sinnessjukhus: de hade inga kvalificerade sjömän, de kunde inte ens navigera, och fartyget löpte ständigt risk att driva på grund, vilket det gjorde ett antal gånger. Jag ville dock vänta med ett slutgiltigt omdöme tills jag hade träffat grundaren. Tyvärr bekräftade detta möte alla mina djupaste misstankar och överträffade dem.

Denna grundare av världens rikaste och mest expansiva nya religion var en mycket osund människa. Han led svårt av övervikt fastän han kedjerökte. När jag senare kom i kontakt med några av hans avpolleterade närmaste medarbetare fick jag erfara att han i årtal levat högt på både droger och alkohol, fastän han själv officiellt brännmärkte allt sådant. Hans lära var i själva verket den extremaste tänkbara paradox i sin formidabla blandning av buddhism och science fiction, av religion och kapitalistisk girighet, av euforisk idealism och järnhård diktatur, av globala filantropiska ambitioner och den råaste vulgaritet och småaktighet. Som författare av tusentals volymer var han fullständigt simpel, omänsklig och barbarisk. Han var inte utan fantasi, men denna var helt odisciplinerad, som om den berättigade till vilka förväxlingar som helst mellan den absurdaste science fiction och verkligheten. Han var ett vrak av självöverskattning och

självsvåld. Han hade haft nästan alla tänkbara sjukdomar och framför allt magsår sedan 30-årsåldern, och hela religionen handlar egentligen bara om hur man skall bekämpa sina egna sjukdomar, varför den inte är för friska människor. På mig verkade han som inte bara hopplöst sjuk utan även som hopplöst olycklig. Jag fick vid mitt möte med honom associationer till ett antal liknande fall, först och främst Randolph Hearst, så som han framstår i Orson Welles bekanta film: den gamle helt desillusionerade överrike mogulens som gjort sin förmögenhet på att bedra allmänheten och som begravt sig levande i sin egen absurda skapelse, som han själv blivit offer för. Jag fick även associationer till Mao Tse Tung, den framgångsrike diktatorn som urartade till 1900-talets förfärligaste monster av omänsklighet. Vad jag hade framför mig var inget annat än en religiös diktator, och en religiös diktator är värre än en vanlig diktator. I allmänhet dukar diktatorer under för resultatet av sitt eget omänskliga livsverk, det började redan med Herodes den store, som ju som bekant ruttnade inifrån. Även Napoleon råkade ut för detta liksom Hitler; och denna fula, uppsvällda, patetiska, groteska och till kropp och själ fullkomligt osunda amerikanska religionsmiljardär var inget undantag. Han hade redan hemfallit åt diktatorers allvarligaste förfallssymptom: att tro sig kunna manövrera sitt imperium genom fjärrkontroll. Han hade lämnat sina landorganisationer och helt övergett fotfolket för att bara sitta på sin lustjakt i medelhavet och tro sig kunna sköta allt på tryggt avstånd. Samma gjorde Karl XII när han stannade i Turkiet i sju år och när Napoleon lämnade sin *Grande Armée* åt sitt öde i Ryssland under återtåget från Moskva. Även denne uppblåste översittarmiljardär med fjollhalsduk på medelhavet var en förlorad själ av infernaliska dimensioner.

Av rent mänskligt intresse höll jag dock god min och stod till hans tjänst med vad information han var intresserad av, och jag kunde meddela honom en hel del om tillståndet i Sovjetunionen och ställa andra politiska diagnoser på olika förhållanden i världen. Jag aktade mig noga för att ta risken att reta honom, han var just en sådan människa som gått så långt i sitt diktatoriska moraliska fördärv att han kunde bli förbannad för ingenting, och hans närmaste blev dagligen utsatta för vettlösa raserianfall för de futtigaste bagateller. Han var så bortskämd att han tålde ingenting. Han hade ständigt omkring sig unga vackra flickor som stod till hans förfogande tjugofyra timmar om dygnet och hela tiden passade upp på honom, satte fram en stol när han än behagade sätta sig, samlade upp hans cigarettaska när han rökte och till och med tjänstgjorde med sex. Denna organisation *var* ett flytande sinnessjukhus, och han, dess diktator, var den galnaste av alla.

Jag fortsatte att följa med denna firmas utveckling och började samla uppgifter om den. Det var frågan om århundradets största religiösa bedrägeri, och dess enda grund var science fiction, som grundaren fantiserat ihop och småningom omvandlat till religiös dogmatik. Han hade tjänat pengar som författare av science fiction, men han hade gått över till religiös förkunnelse av science fiction när det stått klart för honom att det skulle ge större utdelning. Science fiction gjorde honom till miljonär, men i religiös förklädnad gjorde det honom till miljardär.

För att genomföra detta bedrägeri var han helt beroende av lojala medarbetare, som gick på hans bluffar och kunde ställa upp för dem offentligt. De medarbetare han samlade under ett trettiotal år bestod nästan uteslutande av vilsekomna individer som haft problem med samhället, ofta drogmissbrukare eller psykfall, som han kunde ha någon hake på. Det har skrivits böcker om detta, så jag behöver inte gå in på detaljer.

Men vad som upprörde mig mest var att alla hans proselyter, miljoner människor över hela världen, faktiskt var hans aningslösa offer, som utan att själva vara medvetna om det fick sina liv ihjälutnyttjade av honom och förstörda. Han levde på att hans proselyter hölls okunniga om sanningen. En proselyt som vunnits för organisationen befästes i den genom någon hållhake och isolerades sedan systematiskt från det öppna samhället. Lojala organisationsarbetare fick inte läsa dagstidningar eller se nyhetsprogram på TV, de hölls så hårt bundna av arbetet under svältlön att all deras fritid i praktiken omintetgjordes, de tvingades in i ett liv av kronisk ignorans, och all information utifrån stämplades som farlig. Denne grundare betecknades av sin egen andra hustru, med vilken han hade en dotter, som en paranoid schizofreniker, men han var värre än så, ty han var medveten om det själv och var det helt avsiktligt och använde sig metodiskt av sin paranoia och sin schizofreni till att lura och utnyttja andra. Hans paranoia var skrämmande lik Stalins: han kunde vara hur förbindlig som helst ena dagen för att nästa dag förkunna din avrättning. Hans hänsynslöshet var utan gränser, han var helt utan empati, han hade ingen distans till vad han själv höll på med, han var självklart den enda ofelbara människan i världen, och när hans äldsta son begick självmord vid 22 års ålder betecknade han honom som en förrädare. Han var helt oförmögen till någon mänsklig medkänsla.

En sådan paranoid organisation lovar ingenting gott för framtiden utan borde tvärtom bara varnas för som en sjukdomshärd för en ny diktatorisk världsepidemi i stil med fascismen, nazismen och kommunismen.

Här är några uppgifter som alla hans medarbetare konsekvent hållits okunniga om, och om man nämner något om dem för dem betecknas man som lögnare.

Grundarens första hustru hette Margaret Louise Grubb. Han kallade henne Polly, och de fick två barn 1934 och 1936, en son och en dotter. Sonen fick samma namn som sin fader och lämnades arvlös vid faderns bortgång. Han tog avstånd från sin faders kyrka 1979, men all hans kritik emot den tystades ner.

Han gifte sig andra gången medan han ännu var gift med Polly, och den andra hustrun var Sara Northrup, som han gifte sig med 1946. De fick en dotter 1950 som också sedermera lämnades arvlös. Då de aldrig var lagligt gifta, eftersom han fortfarande var gift utan att ha talat om det för Sara, ansåg han att hon aldrig hade någon rätt att göra sig lagligt gällande. Det var hon som betecknade honom som en paranoid schizofreniker, men även hon tystades ner.

Sin äldsta son i sitt tredje äktenskap ställde grundaren allt sitt hopp till. Han fick den högsta utbildning man kunde få i organisationen, och grundaren såg det som en självklarhet att sonen med tiden skulle ta över hela rörelsen. Men sonen var mjukare än sin fader och saknade helt dennes hänsynslöshet och okänslighet. Han försökte flera gånger rymma från organisationen men återbördades varje gång, och vid 22 års ålder 1986 såg han ingen annan möjlighet att komma ifrån rörelsen än genom att begå självmord.

Självmord har inte varit helt ovanliga inom rörelsen. Alltid har rörelsen fritagit sig från allt ansvar i sådana fall och tvagit sina händer. Ibland har det till och med hänt att proselyter mördats av misstag. Organisationen har varit ökänd för sina hårda för att inte säga brutala metoder, i åratal var det praxis att proselyter som begått misstag kastades över bord från flaggskeppet och kölhalades, men i fallet Susan Meister 1971 rörde det sig om ett skott i pannan från ett långpipigt gevär, som hon alltså inte kunnat avlossa

själv, fastän den officiella förklaringen var självmord "eller något annat". Hon var 18 år gammal.

Hur många som fått sina liv förstörda genom organisationen går inte att uppskatta, då de är oräkneliga. Man kan bara ta upp individuella fall. David Mayo var grundarens lojalaste medarbetare från 1957, och 1981 etablerades han officiellt som den högste ansvarige och grundarens arvtagare. Ett år senare vände sig grundaren emot honom och fockade honom, och i februari 1983 stämplades han som rörelsens fiende för alltid. Han hade då givit organisationen 26 år av sitt liv.

Somliga var dock kloka och lyckliga nog att själva avgå i tid. Bland de klokaste var rörelsens främsta dragplåster, den av grundaren själv utnämnde "förste påven" John McMaster, en alltigenom sympatisk och kultiverad människa, som utnämndes till att ha blivit den förste att nå toppen av utbildningsprogrammet 1966, men som själv avgick i november 1969 för alltid, kuriöst nog samtidigt som du själv som adertonåring valde att distansiera dig från rörelsen för gott.

Grundarens egen hustru fick dock bittert betala för sitt livslånga engagemang. Hon anförtroddes det högsta ansvaret över organisationens kontrollavdelning, hämtade sig aldrig efter äldste sonens självmord, och skrotades av sin make och rörelsen 1980. Som så många andra utsågs hon till syndabock för organisationens förseelser och lagöverträdelser, som ägt rum genom grundarens direktiv, varpå hon samman med många andra högt uppsatta koryféeer blev dömd av laglig domstol och satt i fängelse. Grundaren ville aldrig träffa henne mer så länge han levde. Hon hade gett honom fyra barn.

Men det som jag själv finner svårast att förlåta hos denne århundradets störste charlatan är hans prostituerad av buddhismen. Han betecknade sin religion som en modern version av buddhismen, vilket är en ohygglig förolämpning mot buddhismen, som är en ren filosofi närmast besläktad med kristendomen i sitt predikande av självuppoffring och människokärlek, fattigdom och kyskhet, medan denna nya religion gör tvärtom: den tar hutlösa priser för sina tjänster som egentligen bara miljonärer kan ha råd med, och den är lika promiskuös som Hollywood. Dess enda etik går ut på att klämma folk på pengar.

Vad som dock förbryllat mig mest är hur folk över huvud taget kunnat gå på något sådant. För mig är science fiction avskräckande av naturen, då den är fullständigt artificiell och onaturlig från H.G.Wells framåt, och en religion baserad på science fiction måste då bli en enbart löjeväckande absurditet. Ändå har intelligenta och goda människor fallit för detta och inordnat sig i dess hänsynslösa diktatur helt okritiskt och offrat sina liv för saken, som aningslösa får, som alla Stalindyrkare i Sovjetunionen, som alla de judar som troskyldigt lydde när de kommenderades att ta tåget till Auschwitz. Detta är för mig det ofattbaraste av allt i denna fråga, samtidigt som alla dessa oräkneliga offer för en enda mans överlägsna hänsynslöshet fyller mig med gränslös sorg.

"Nästa värld jag tog i tu med var Israel. Jag arbetade där i mer än ett halvår på olika kibbutzar och vinnlade mig om att bemästra hebreiskan, både den gamla och den nya, och samtidigt knyta kontakter inom så många olika läger som möjligt och helst motsatta. Bäst vänner fick jag naturligtvis inom de olika ortodoxa kyrkorna, bland assyrier och syrianer, bland armenier och druser och kopter, men jag fick även en viktig

vän då redan i den lille ortodoxe rabbinen, som du sedan hann träffa 1994 strax innan han dog.

Emellertid var spänningen i Israel outhärdlig. Det var Guds land, men Gud var inte lycklig. Det var som om ett Damoklessvärd hängde över världen som måste resultera i våldsamma vapenbråk när det ramlade ner i form av en blix från klar himmel, och jag ville inte vara i Israel när det hände, ty på något sätt kände jag att det måste vara där som krisen måste inträffa. Araberna hade aldrig kommit över skammen av sexdagarskriget och bara väntade på sin efterlängta revansch. Jag förstod araberna och palestinierna, deras bitterhet och svåra underlägsenhetskänsla, den bittra surdegen att behöva äta upp varje dag att ständigt göras medveten om att man var en lägre klassens medborgare som egentligen var utesluten från hela samhället men ändå bestods ett halvdant människovärde för syns skull, men jag kunde aldrig ta deras parti mot Israel. Min Bibel hade trängt för djupt in i min själ för att jag skulle kunna ta den minsta ställning mot någonting i den medan jag just för min djupa rotfasthet i Bibeln måste betrakta Muhammed som en påflugan och grov inkräktare i den klassiska vitterheten. Det kanske största skälet till att jag avbröt mitt intressanta liv i Israel var att jag ville slippa ta parti i det hemska krig mellan Israel och araberna som måste komma.

Det var kanske denna feghet som straffade mig. I södra Indiska Oceanen i augusti 1973 tjänstgjorde jag på ett fartyg som drog mig ner i mitt livs största skeppsbrott. Det var ett riktigt skeppsbrott, ty fartyget bröts bokstavligen i tu av orkanen. Där försvann alla mina böcker och allt vad jag dittills samlat på mig av minnen av mitt liv hittills. Det var inte mycket, men det var ovärderligt. Det var mina tio biblar på tio olika språk, det var alla mina böcker, det var alla mina brev, det var min kamera och alla mina bilder, och det var allt vad jag hade skrivit. Absolut ingenting kunde räddas och endast med nöd själva livet. För första gången fick jag uppleva människor kämpa för sitt liv mot naturens fullständigt frisläppta rasande vredeskrafter. Därvid kom människornas rätta jag i dagen. En märklig lärdom och erfarenhet infann sig. De svagaste blev de största egoisterna och kämpade för sina liv hänsynslöst mot de andra för att komma först och få en plats på räddningsbåtarna och gick under genom ren desperation och förtvivlan och överansträngning, medan de starkaste tog det lugnt och hjälpte först de andra, dem som de kunde hjälpa. Om man kan hjälpa andra kan man hjälpa sig själv. Om man vägrar hjälpa andra kan man aldrig hjälpa sig själv.

Naken och frusen bland andra blottställda mänskliga vrak i mörkret av den vildaste delen av den indiska oceanen upplevde jag det som att Guds vrede hade slagit till mot världen. Det skulle bli värre. En dryg månad senare utbröt Jom Kippur-kriget med en ekonomisk världskris som följde. Och min enda tanke var att jag måste hem tillbaka till Ryssland.

3. Barfotaåren

Det är egendomligt hur våra liv ganska samtidigt spårade ur fullständigt 1973-74. Vad jag särskilt måste beundra i dina memoarer är hur du kortfattat berör hela världar av händelser och skeenden med några få ord för att liksom koncentrera dig på bara det av alla intrycken som var av bestående värde. Så vill jag också göra. Men du hade musiken kvar efter 1973. Jag hade absolut ingenting. Allt var mig likgiltigt. Jag hängav mig åt en flummartillvaro utan sans eller ändamål. Jag bara drev omkring i världen som

ett vissnat löv för vinden. Allt tråkade ut mig. Jag köpte aldrig mer en bok, och gjorde jag det var det bara för att efter läsningen skänka bort den. Jag fortsatte förkovra mig i olika språk men utan entusiasm. Jom Kippur-katastrofen skadade mig mera än hela min barndoms alla traumata hade gjort, för det var en teologisk katastrof som förintade mitt innersta. Det var Gud i hatiskt envig med Gud, som om Han plötsligt blivit schizofren.

Araberna anföll Israel på Israels heligaste och mest uppbyggligt religiösa helgdag i akt och mening att driva alla judar ut i Medelhavet och förinta dem, som Hitler redan hade försökt 35 år tidigare. Med berått mod och i överlagd avsikt trampade de den judiska religionen under sina fötter i avsikt att förinta judendomen, och de höll på att lyckas, ty hela världen teg och höll nästan med dem. Judarna har aldrig varit så ensamma som när Jom Kippur-kriget bröt ut 1973. De var helt utlämnade och prisgivna åt den mest infernaliska tänkbara destruktivitet och ondskan. Psykologiskt var situationen lika förtvivlad som under Warszawaghattets dagar.

Och likväl bjöd mig min egen religion att räcka araberna handen, hjälpa dem och behålla dem som mina vänner. Det gick inte. Jag härdade inte ut. Det blev kortslutning. Min Gud höll inte inför sådana påfrestningar. Jag flydde precis som Jona.

Mina läroår i Ryssland hade följts av mycket givande vandringsår till sjöss som sjöman, men nu avlöstes dessa av barfotaåren. Jag blev fotvandrare och tiggare. Jag slog följe med nomader och beduiner. Jag följde med karavaner och klädde mig i turban och andra maskeradkostymer av trasigt slag som för att glömma bort min identitet. Och det var som en sådan vilsen och oigenkännlig, smutsig och erbarmlig vandrare jag första gången kom till Indien, även om det då inte var längre än till Pakistan, med persiska och andra nya språk i bagaget. Urdu lärde jag mig tala men inte skriva, medan jag senare lärde mig både tala och skriva sanskrit och hindi. Men jag går händelserna i förväg.

Efter allmänt haschande och dagdrivande i Pakistan kom jag karavanvägen via Hunzadalen tillbaka till Sovjetunionen. Jag skaffade mig nya pass och kunde i viss mån organisera mig inför ett nytt liv. Men det tog tid, och jag förlorade mycket tid på att tappa greppet om tiden och inte återfå det på ett par år."

(I nästa avsnitt avslutas memoarerna. Därefter följer frågor och svar som kommentar till memoarerna, och först därefter publicerar vi deras sista, fjärde kapitel från Indien, som torde vara svårt för någon att kunna kommentera.)

Några Jesus-filmer

Under påsken i Italien visades alla de gamla klassiska Jesusfilmerna i italiensk television, som än en gång visade sig vara värda att se om. Detta gällde främst Max von Sydow-versionen regisserad av George Stevens, *"The Greatest Story Ever Told"*, samt den tidigare mammutfilmen av Nicholas Ray, *"The King of Kings"*.

"The Greatest Story Ever Told" från mitten av 60-talet är minnesvärd framför allt för den mycket lyckade och genomtänkta, nästan specialkomponerade scenografin, som med utsökt finkänslighet gjorde nästan varje scen till en vacker tavla. Höjdpunkten i filmen var den mycket dramatiska genomföringen av scenen där Jesus uppväcker Lazarus, effektfullt ackompanjerad av ständigt crescendoande musik, som utmynnar i Händels Halleluja-kör från *"Messias"*. Just denna scen med alla dess polyfona

ingredienser med de olika reaktionerna hos enkla människor är kanske den mest lyckade Jesus-scen som någonsin filmats.

Den sex år tidigare "Konungarnas konung" hade en helt annan uppläggning av hela historien. I stället för en Jesus-centrerad legendarisk följetong hade man i denna film försökt få med hela den samtida historien med början redan med Pompejus den stores inmarsch i Jerusalem ett femtiotal år före Jesu födelse. Denna breda epik hade till följd att Jesus nästan framstod som en biperson i det stora historiska sammanhanget. Emellertid triumferar Jesus även här framför allt i den mycket lyckade filmatiseringen av Bergspredikan, som väl är filmens höjdpunkt. Vad som däremot framhäver hela filmens färgstarka bredd och episka språk är kompositören Miklos Roszas ytterst väl komponerade musik, som ger hela filmen en karaktär av historiens oemotståndligt framvältrande störtflod av en nästan tolstojansk bredd och mäktighet.

Filmen fick tyvärr orättvist ett dåligt rykte genom att Nicholas Ray vinnlade sig om att bara ha vackra personer med i handlingen, och Jesus själv (Jeoffrey Hunter) är blond och blåögd som en grekisk gud. Även Pontius Pilatus är ovanligt grann, medan Robert Ryan, känd mest som brutal cowboy eller heroisk officer, fick göra Johannes Döparen. Samtliga aktörernas tänder var i hela filmen imponerande felfria och skinande som av färsk Colgate. Många fäste sig särskilt vid Pontius Pilatus vackra hustru, som var ingen mindre än Viveca Lindfors, den uttrycksfulla och dramatiska skönheten från "*Appassionata*" med Georg Rydeberg.

Men glöm alla sådana fåniga betraktelser. Filmen är imponerande och i högsta grad sevärd och mycket bättre än sitt rykte. Varken denna eller "*The Greatest Story Ever Told*" når emellertid upp till Franco Zeffirellis version på Anthony Burgess' manus med Robert Powell som Jesus från slutet av 70-talet, som dock saknar många av de kvaliteter som utmärker båda dessa tidigare mer uppstyltade men också mer dynamiska versioner.

Expedition Oman del 2.

Den tredje dagen fick man äntligen frukost. Även för övrigt blev dess vedermödor mera mänskliga, då dagens resor inskränkte sig till Muscat med omgivningarna. Vi inledde dagen med ett besök vid den lokala fiskmarknaden i hamnstaden Muttra tolv kilometer från Muscat. Där fanns även på andra sidan hamnen en arabisk bazar, en Suq, där allt fanns till salu från guld och silver till skarpslipade dolkar och det enklaste tänkbara krimskrams. Hela marknaden var liksom i Istanbuls bazar under tak, och trängseln var stor men inte odräglig.

Vi gjorde sedan en tur längs kusten över bergen till det gamla Muscat med det gamla portugisiska fortet och sultanens nya palats från efter 1966, då det gamla revs. Det nya palatset är en fest för ögat i persisk stil men, liksom allt i Oman, inte överdrivet vräkigt eller luxuöst. I majestätisk och stilfull enkelhet påminde det närmast om det kungliga palatset i Kathmandu, Nepal.

Den gamla historiska staden Muscat ligger insprängd bland bergen vid en naturlig hamn, som utgör en perfekt liten örlogshamn för försvar mot inkräktare. Muscat var portugisernas viktigaste hamn och bas på sjövägen till Indien tills de fräntogs den av holländarna som förlorade den åt engelsmännen. Dessa hade länge kvar en

beskyddande bas på öarna utanför. Men Muscats äldsta arkeologiskt bevisbara historia går tillbaka till det första århundradet av vår tideräkning. Emellertid finns det arkeologiska fynd som vittnar om Omans civilisation redan 3000 år före vår tideräkning. Omans största och viktigaste stad var emellertid inte alltid Muscat, utan på 900-talet hade Sohar, Sinbad Sjöfararens hemstad, sin storhetstid som en av arabvärldens största städer som bedrev handel och sjöfart bland annat med Kina.

Därifrån åkte vi till Al Bustan, då flera fick trängande behov av att gå på toaletten. Nu är Al Bustan inte någon offentlig toalett utan Muscats troligen förnämsta och vackraste lyxhotell. Utifrån ser det ut som ett massivt modernt fort, men inuti häpnar man inför upplevelsen av att komma in i en lobby som är rena katedralen. Det billigaste rummet här kostar 2000 kronor natten och har då bergsutsikt. Vill man ha utsikt mot havet kostar det minst 3000 kronor natten. I översta våningen har den sällsynt sympatiska sultanen (inte längre än 1,50 meter) sin egen lyxsvit som han vid behov lånar ut åt sina vänner. Denna svit begränsar sig till 400 kvadratmeter - eller var det 400 rum?

Därefter besökte vi en getmarknad på väg till lunchen. Kände man för det kunde man där köpa en bra get för knappt 2000 kronor. Geten är jämte kamelen Omans viktigaste nyttodjur och används till allt: mjölk, kött, läder, pälsverk och annat.

Efter lunchen ombads man ta det lugnt resten av dagen inför de följande dagarnas utflykt i jeepar främst ut i öknen och upp bland bergen. Man kunde alltså riktigt få njuta av värmen, solen, swimming-poolen och plagen längs det brusande varma havet.

Man får över lag ett gott intryck av Oman. Förnuftet verkar styra landet. Särskilt anmärkningsvärd är den renlighet som råder överallt. Om en bilägare låter sin bil bli för smutsig kan han få böter på upp till 20000 kronor. Man ser inget skräp och ingen smuts någonstans, parkerna är exemplariskt skötta, och nästan varenda trafikrondell är prydd med något pittoreskt enkelt monument, som en *dhow*-replik, ett gigantiskt rökelsekar, någon fontän med ornamentik eller något annat med vackra blommor omkring, som alltid tjänar som ögonfröjd. Människorna är hederliga, någon kriminalitet lär inte förekomma, och vi kunde lämna vad som helst kvar i bussen när vi lämnade den för besök på restauranger eller sevärdheter. I motsats till de nordligare arabemiratens vräkiga slöseri med absurda skyskrapor bara för höjdens skull präglas Oman av anspråkslöshetens måttlighet och rimlighet.

Förnuftet styr även familjepolitiken. Den höga moralen är idealet. En pojke har i gossåren mest sällskap av kvinnor och framför allt av sin mor, men från 11 till 20 år har han nästan ingen kontakt alls med det täcka könet. Dessa år är hans lärotid, då han skall lära sitt yrke och hur man skaffar pengar för att försörja en familj. Från 20 år beräknas han kunna arbeta och göra rätt för sig. Han kan inte gifta sig om han inte kan försörja en familj. Hela giftermålsproceduren är tämligen försiktig.

När en mogen ung man funnit den han vill gifta sig med skickar han ut sina bröder att ta reda på allt om bruden. Det gäller att få reda på om hon duger. Det viktigaste är att hon kan bli en god moder. Hon måste därför framför allt ha ett starkt psyke och får inte vara omoralisk.

När den tilltänkta får veta att mannen undersöker henne gäller det för henne att undersöka honom. Hon skickar då ut sina systrar att ta reda på allt om honom så att hon kan få reda på att han duger. Det viktigaste är att han inte är slösaktig eller våldsam, ty ingen kvinna vill ha en man som slår henne.

Om både mannen och kvinnan tycker att den andra parten duger gäller det för deras mödrar att komma överens. Dessa äger att fatta det slutgiltiga beslutet. Om båda är missnöjda med barnets val är saken klar. Om en finner något fel hos den andras barn är det tillräckligt för att det inte skall kunna bli något bröllop. Bara om båda är nöjda med den andras barn kan det bli giftermål.

Detta sker sedan i all enkelhet hemma. Det finns bara borgerliga vigslar i islam. Ett bröllop kan aldrig äga rum i en moské. Naturligtvis ställer familjerna till med fest, men värre än så blir det inte.

Inte heller görs det något väsen av folks begravningar. Man finner inga gravstenar på muslimska begravningsplatser, ty det enda som utmärker ett nedgrävt lik är en anonym sten där huvudet ligger och en annan vid fotändan. På kvinnors gravar ligger det en tredje sten i mitten. Detta enkla arrangemang görs bara för att undvika att någon annan kommer och gräver en ny grav där den döde ligger.

Dessa enkla seder är i stort sett genomgående i alla muslimska länder. Ett undantag är Turkiet, då turkarna tagit efter de kristnas vana att ordna med utsmyckade gravar och gravstenar. Men förnuftet kring äktenskapets ingående är det samma överallt. Kärlek vid första ögonkastet förekommer naturligtvis men har aldrig någon avgörande betydelse. Det är föräldrarna och främst modern som bestämmer.

(forts. i nästa nummer.)

Nya Himalayaturer del 15 : *Den långa resan till Bodhgaya.*

Den tog 26 timmar med buss. Nattbussen från Kathmandu nådde Birganj vid gränsen klockan 4 på morgonen (efter nio timmar), och därefter började problemen.

Biljetten som köptes i Kathmandu inkluderade en hel resa till Bodhgaya och frukost i Birganj på morgonen för sammanlagt 550 Nepal-rupier. Någon frukost vid gränsen blev det inte. Te fick man och flera glas men ingenting mer. I stället fick man sitta där i mörkret och vänta tills klockan blev 6. Då öppnades gränsen.

Min nepalesiske kontakt förde mig över gränsen och på rätt buss i Raxaul. Där försäkrade han mig om att en av chaufförerna skulle hjälpa mig med bussbytet i Patna så att jag där kom på rätt buss till Bodhgaya. Enligt Kathmandu skulle det ha varit en direkt buss från Raxaul till Bodhgaya. Knappt hade Patna-bussen i Raxaul satt i gång, så försvann den "konduktör", som skulle ha hjälpt mig, spårlöst.

Där i Raxaul förekom det ett helt gäng av kriminella typer som hade som verksamhet att sko sig på turister från Nepal. En krävde 10 rupier av mig för att jag förde bagage på bussen, en annan krävde 10 rupier för ingenting (och fick ingenting), medan ytterligare andra, i synnerhet han som skulle ha hjälpt mig och som försvann, bad om extra pengar för sina tjänster och fick det. Dessa människor försvann alltså sedan utan att ha gjort något för att förtjäna vad de fick.

I Patna trodde jag mig ha turen att genast komma på rätt buss till Bodhgaya. Emellertid tillryggalade denna buss sträckan från Patna till Bodhgaya (11 mil) på sju timmar. Vi kom fram klockan nio på kvällen efter en ytterligt tröttsam utflykt i hela östra Bihar (med besök i bl.a. Nalanda och Rajgir) på Indiens sämsta vägar. När man kom fram var man därför i upplösningstillstånd, (vilket de facto manifesterades följande

dag på toaletten). Alla mina resor till Bodhgaya har varit för djävliga, men de tycks dessutom bli värre för varje gång. Den här fick jag dessutom betala dubbelt för (Patna-Bodhgaya,) som om den skulle ha varit värd det.

Ljuspunkten i denna mardrömsfärd var reskamraten Stefano från Venedig. Vi hade sällskap från Kathmandu hela vägen till gränsen, där vi skildes, då han saknade biljett vidare. Vi återfann varandra på Bodhgayabussen i Patna, där han då redan suttit och väntat i två timmar på dess avgång. Vi delade sedan rum i den burmesiska missionen och kom mycket väl överens, då vi hade samma engagemang i öst. Han hade rest i Tibet i sådana delar som Kham och Amdo men inte kommit fram till Chamdo. Han var egentligen sinolog men reste nu för första gången i Nepal och Indien. Under en fjällvandring runt Annapurna hade han drabbats av den fruktade Diardhya-amöba-infektionen, som resulterar i kronisk dysenteri och ständiga stinkande rapningar som av dåliga ägg. Det kan ta månader att bli av med ett sådant encelligt djur, som man får av det friska vattnet i Himalaya. (Långtidsbesökare vid Haidakhans ashram vid Ganges strax norr om Haldwani brukade vanligen bli långtidspatienter av denna famösa amöba. Källvattnena där sades ha en renande effekt, men kanske något för drastiskt renande, tyckte säkert somliga.)

Kort sagt, ju mindre sagt om denna resans värsta bussrese-mardröm, desto bättre. Bara förnedringen att komma ner från Himalaya till det fuktiga, ångande, tunga heta klimatet i Indien var mer än nog. Detta är också det största problemet för alla de exiltibetaner som kommit ned. Genom otaliga generationers vistelse uppe på en minimihöjd av 3500 meter har de utvecklat en särskild förmåga att klara av detta och blivit funtade för det, vilket när de etablerar sig i ett liv nere på slättlandet i stället blir ett extra vapen emot dem. Kineserna tål inte att leva uppe i Himalaya men har ändå etablerat sig där och jagat bort tibetanerna, som i hundratusental tvingats till ett liv som de inte tål nere i Indiens mördande värme och slättland. Här har den berömda asiatiska bristen på rationalism nått en höjd eller ett lågmärke som ej kan överträffas.

Pepsiturer i Bodhgaya

Första gången jag kom till Bodhgaya var jag den enda västerlänningen där för bara två år sedan. Vid andra besöket i februari '95 såg man här och där en och annan tillknäppt västerlänning. Nu var det plötsligt fullt med västerlänningar överallt. Emellertid var dessa västerlänningar lyckligtvis inte bara vanliga turister utan framför allt buddhistiska studenter och sökare.

Emellertid var blotta förekomsten av så många västerlänningar (350 enligt en uppgift) tillräckligt för att det normala livet skulle infekteras. Redan fanns det dyrare restauranger med västerländsk mat och vidrig västerländsk rockmusik.

Mitt illamående sedan passerandet av gränsen kulminerade till en sådan middag. Det förelåg ingen aptit, men man måste ju äta i alla fall, och då maten därmed intogs måste måltiden tvärt avbrytas efter några tuggor av skyndsamt utomhus för att kräkas. Kanske var det maten, kanske var det den hemska musiken, kanske var det överansträngning efter alla strapatserna och låglandets bakteriechock, men troligtvis var det alla tre.

Det var då jag träffade Andreas, en svensk, som varit ute i Indien, Nepal och Thailand i nio månader och därunder drabbats av ett stort urval sjukdomar, främst

mask, som till slut kom krypande ut ur näsan på honom. Av nödtvång hade han fått skola sig i skyddsåtgärder. Mot min förstörda mage rekommenderade han Pepsi-Cola, något som jag aldrig druckit sedan jag var i Pompeii 1966 och då blev dödssjuk av. Emellertid var det inte lätt att få tag i Pepsi-Cola i Bodhgaya. Min gode vän Shahabuddins bror visade mig dock det ställe i byn som hade monopol på Pepsi-Cola. Där inhandlade jag en flaska som jag medtog till min lunch och avnjöt där (under hotfulla kurrningar från magtrakten) för att sedan efter lunchen pliktskyldigast återgälda tomflaskan till monopolinnehavaren, vilket denne varit mycket noga med att utbedja sig om. Sålunda var mina Pepsi-turer på det heliga stället Bodhgaya fyra till antalet: 1) Jakten på flaskan med lokalisering av butiken, 2) Inhandlandet av flaskan genom personligt besök i butiken, 3) Förändet av den öppnade flaskan till min restaurang, och 4) Återförändet av tomflaskan till butiken.

Maten behölls efter denna lunch. Om det var tack vare Pepsi-Cola lär dock vara svårt att närmare utröna.

Utanför ingången till den stora stupan vid Buddhas Diamantron samlas tiggarna. De flesta är gamla kvinnor, "tarts", invalider och vanskapta. De ligger eller sitter huller om buller och upptar en ganska stor yta, så att det ibland kan vara svårt att komma förbi dem. En av dessa tiggerskor fick plötsligt mitt på den öppna platsen innanför den första porten ett rysligt epileptiskt anfall. Hon tuggade fradga och sprattlade i hela kroppen och hade kunnat tolkas till ett tiggarknep, om det inte hade hållit på så länge. Plötsligt försvann tiden och rummet, och scenen var precis som hämtad från ett av dessa chockerande patientmöten som Jesus ofta hade i Jerusalem. Här var det samma armod, samma totala lidande, samma överväldigande heliga tempel, och munkar klädda som i romerska togor. Plötsligt blev buddhismen och kristendomen i denna blyxtbelysning av det hopplösa mänskliga lidandet identiska med varandra utan några som helst påfallande skillnader längre.

Andreas hade deltagit i den stora tibetanska fredsmarschen från Delhi i mars '95 och till och med videofilmade den, denna väl motiverade demonstration, som slutade så snöpligt redan i Ambala, därför att den indiska regeringen inte givit demonstranterna tillstånd att gå längre. De hade tänkt marschera till Kathmandu och Lhasa men stoppades alltså redan i Ambala söder om Chandigarh.

Tyvärr fick jag inte träffa min vän Shahabuddin den här gången. Han hade skickat ut sina mycket intressanta och väl planerade pilgrimsreseprospekt (för vallfärd till buddhismens heligaste platser i Indien samt Lumbini) till hela världen, främst Europa, Amerika, Malaysia, Australien och Japan, men fått föga respons. Han var nu bortrest, och jag fick nöja mig med att umgås med hans bror, som är mera försiktig och jordnära. Han kunde dock ge mig ovärderlig hjälp med min sista tågbiljett i Indien till Delhi, vilket gav honom mycket problem och två resor till och från Gaya. Därmed skulle jag åtminstone komma tillbaka till Delhi och Moskva, medan färden från Moskva till Göteborg tills vidare var ett öppet problem.

(I nästa nummer avslutas "Nya Himalayaturer".)

Apropå "Den engelska patienten"

Detta är en stor kärleksfilm och kanske årets bästa film. Så är den också gjord på en sällsynt betagande roman. Även om historien inte har något verklighetsunderlag så är den dock spunnen kring en högst verklig företeelse: den märkliga "simmarnas grotta", en grotta ute i Saharaöknen bortom ingenstans, som är utomordentligt rikt dekorerad med förhistoriska målningar med bland annat talrika avbildningar av människor som simmar. Dessa grottmålningar är ett av många bevis för att Saharaöknen en gång var rik och blomstrande med riklig tillgång på vatten och storvilt.

Filmen och boken skildrar världens gångs intighet gentemot kärleken, det klassiska kärlekstemat, som väl går igen i alla stora romaner. Hela andra världskriget med alla dess världsomvälvningar och omänskliga kraftansträngningar framstår som futtigt mot det tragiska kärleksparets historia, som aldrig kan få varandra och som hellre dör än accepterar detta. Rollprestationerna är mycket framstående, särskilt den alltid lysande Kristin Scott Thomas och den pålitlige Willem Dafoe, som här får tummarna avskurna av en gestapo-officer och blir en kombinerad narkoman och gruvlig hämndängel som följd - utan att någonsin upphöra att framstå som sympatisk. Fotot från öknen med dess oändliga sandlandskap är genomgående lysande och har väl bara överträffats i "Lawrence av Arabien".

Den mest intressanta aspekten med filmen är emellertid dess historiska perspektiv. Samtidigt som den eviga kärleken ställs mot det historiska nuets intighet fördjupas det tidlösa perspektivet genom mysteriet med alla de förhistoriska simmarna i en grotta långt ute i Sahara. I förra numret diskuterades teorin om asteroidernas uppkomst, Plutos malplacering i solsystemet och Mars som en en gång levande planet. Simmarna i Sahara bekräftar vår planets uttorkning. Detta allvarsamma fenomen är särskilt påtagligt uppe i Tibet. Västra Tibet var en gång blomstrande konungariket, som gradvis drabbades av uttorkning, så att folket måste flytta därifrån. Det finns en mycket intressant teori om att konungariket Gugge i västra Tibet eller detta rikets föregångare kan ha varit världens äldsta civilisation, varifrån människorna sedan utvandrade främst söderut (ner för Indusdalen resulterande i Harappa-civilisationen) och västerut (ner längs Syr-Darja och Amu-Darja, resulterande i de kaukasiska folkens utbredning). De äldsta skildringarna i Bibeln (1 Mos. 2:10-14) av paradisetets fyra floder (som kan ha varit de fyra floderna Indus, Ganges, Brahmaputra och Sutlej, som alla rinner upp omkring Kailas,) och av syndafloden (med Noak inledande ett nytt kapitel i mänsklighetens historia med att komma ner från Ararats berg och plantera vin) kan vara återstoder i form av legender från det gamla konungariket Gugge eller dess föregångare.

Om dessa teorier med tiden kan skaffas vetenskapligt underlag skulle det tyda på, att en stor del av jorden för mycket länge sedan var översvämmad, så att bara dess mycket högt belägna områden (som Tibet och Ararat) var befolkade. Och detta var i så fall inte längre sedan än strax före vår nedtecknade kända historia såsom den inleddes i Mesopotamien och Egypten för drygt 6000 år sedan.

Vår kanske främsta avsikt med att ge oss ut på resan till Kailas i västra Tibet i maj är just att försöka komma den nuvarande civilisationens och mänsklighetens ursprung närmare på spåren. Det är denna teoretiska möjlighet som även vår kollega Johannes B. Westerberg i Himalaya menar att är det intressantaste med västra Tibet. Det kan vara

världens arkeologiskt intressantaste område. Han vill träffa oss i Kathmandu både på vår väg upp till Tibet och när vi kommer ner igen.

På grund av denna stora Tibetexpedition i maj-juni ber vi våra läsare om överseende med att det troligen dröjer ända till juli innan nästa nummer av Fritänkaren kan komma ut. Vi har aldrig tagit semester från Fritänkaren tidigare, och även denna resa blir, liksom alla tidigare resor, en arbetsresa, vars resultat först kan redovisas i efterhand.

Om mot all förmodan Fritänkaren 57 ändå skulle komma ut redan i maj skulle detta bero på att Tibetexpeditionen inte kunnat genomföras. Då detta öde drabbat tre tidigare försök att nå Tibet under de senaste tre åren måste vi gardera oss med denna reservation - man vet aldrig vad som kan hända.

Allt gott inför sommaren, önskar Fritänkaren alla sina läsare.

Göteborg 7 april 1997.